

Arbeidsgehandicapten in Nederland

Ingrid Beckers

In 2002 waren er in Nederland ruim anderhalf miljoen arbeidsgehandicapten. Dit komt overeen met 14,7 procent van de 15–64-jarigen. Het aandeel arbeidsgehandicapten is daarmee gestegen in de periode 2000–2002.

Ruim de helft van de arbeidsgehandicapten was vrouw. Ook waren er relatief veel arbeidsgehandicapten 45 jaar of ouder. Dit komt doordat oudere mensen vaker gezondheidsproblemen hebben dan jongeren. Bijna 54 procent van de arbeidsgehandicapten had rug- en nekklachten. Dit zijn de meest voorkomende klachten. Daarnaast hebben arbeidsgehandicapten vaak last van armklachten, beenklachten en psychische klachten.

Eén van de maatregelen die kan worden ingezet om de arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten te verhogen, is het aanpassen van de werkplek of de werkzaamheden. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing gehad heeft, is in de periode 2000–2002 gestegen. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing nodig heeft, is afgenomen.

1. Inleiding

De overheid neemt maatregelen om mensen met gezondheidsproblemen meer te integreren in de arbeidsmarkt. De afgelopen jaren is de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers bij het voorkomen van arbeidsongeschiktheid vergroot. Wanneer mensen toch arbeidsongeschikt raken, wordt verwacht dat er inspanningen worden verricht om aangepast werk te vinden om de aandoening of handicap zo snel mogelijk te ondervangen. Tevens zijn er strengere keuringen en toelatingseisen gesteld voor de instroom van mensen in de WAO.

Om de effectiviteit van deze maatregelen te kunnen beoordelen is het noodzakelijk om de (arbeidsparticipatie van) de groep arbeidsgehandicapten te monitoren. Daarom is op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vanaf 2000 in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS een aantal vragen opgenomen. Hiermee kan de omvang en de arbeidssituatie van de groep arbeidsgehandicapten vastgesteld en in de tijd gevolgd worden. Een overzicht van de cijfers betreffende arbeidsgehandicapten uit de EBB is te vinden in de Monitor Arbeidsgehandicapten 2002 van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ook staan er cijfers over arbeidsgehandicapten op Statline, de elektronische databank van het CBS (www.statline.nl). In dit artikel worden een aantal gegevens uit de Monitor Arbeidsgehandicapten 2002 beschreven.

Een arbeidsgehandicapte is in dit artikel een persoon die vanwege een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd wordt in het uitvoeren of verkrijgen van werk. Het betreft hier een tamelijk subjectieve operationalisering van arbeidsgehandicapten. In de Enquête Beroepsbevolking (EBB) worden aan alle personen van 15–64 jaar twee vragen gesteld om te bepalen of iemand arbeidsgehandicapt is. Er wordt gevraagd of men 'last heeft van één of meer langdurige aandoeningen, ziekten of handicaps'. Vervolgens wordt aan hen die hierop positief antwoorden, gevraagd of men 'als gevolg van deze langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd wordt in het uitvoeren of verkrijgen van werk'.

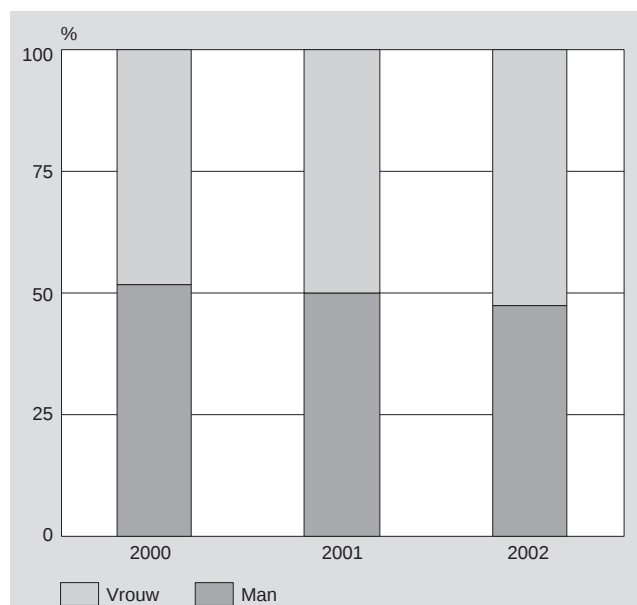
2. Profiel arbeidsgehandicapten

Er waren in Nederland bijna 11 miljoen mensen van 15–64 jaar in 2002. Van al deze mensen was 14,7 procent arbeidsgehandicapt. Dit betekent dat er in Nederland ruim anderhalf miljoen arbeidsgehandicapten zijn. Het aandeel arbeidsgehandicapten is de laatste jaren gestegen. In 2000 was 13,6 procent van alle personen van 15–64 jaar arbeidsgehandicapt en in 2001 was dit 14,0 procent.

2.1 Meer vrouwen dan mannen arbeidsgehandicapt

In 2002 waren er voor het eerst meer vrouwen dan mannen arbeidsgehandicapt. In 2000 waren er nog meer mannen dan vrouwen arbeidsgehandicapt. In 2001 was het

1. Arbeidsgehandicapten naar geslacht, 2000–2002

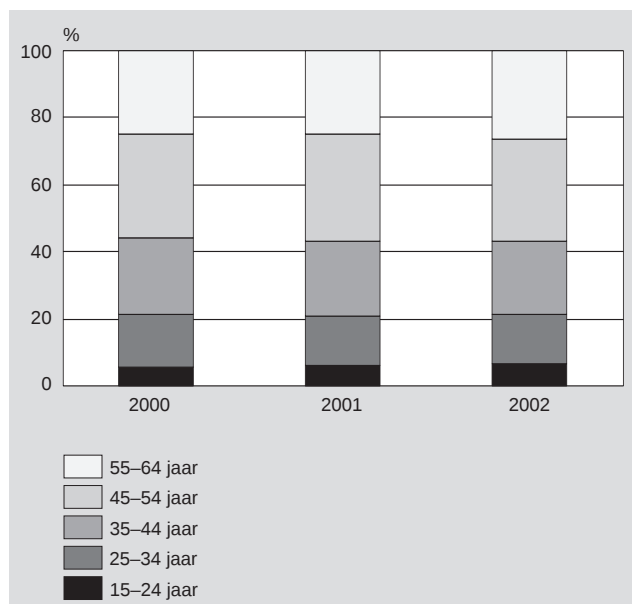

aantal arbeidsgehandicapte mannen en vrouwen ongeveer gelijk. In 2002 blijken de vrouwen de mannen te hebben ingehaald; ruim 52 procent van de arbeidsgehandicapten was vrouw.

2.2 Meer dan de helft van de arbeidsgehandicapten is 45 jaar of ouder

Net als in de twee voorgaande jaren, was in 2002 meer dan de helft van de arbeidsgehandicapten 45 jaar of ouder. Van de totale bevolking van 15–64 jaar is 37,2 procent 45 jaar of ouder. Ouderen zijn dus oververtegenwoordigd onder de arbeidsgehandicapten. Dit is geen onverwacht resultaat aangezien oudere mensen vaker gezondheidsproblemen hebben dan jongeren. Het aandeel 55–64-jarigen onder de arbeidsgehandicapten is echter met 1,6 procentpunt sterk gestegen sinds 2000 in vergelijking met de andere leeftijdsgroepen.

2. Arbeidsgehandicapten naar leeftijd, 2000–2002

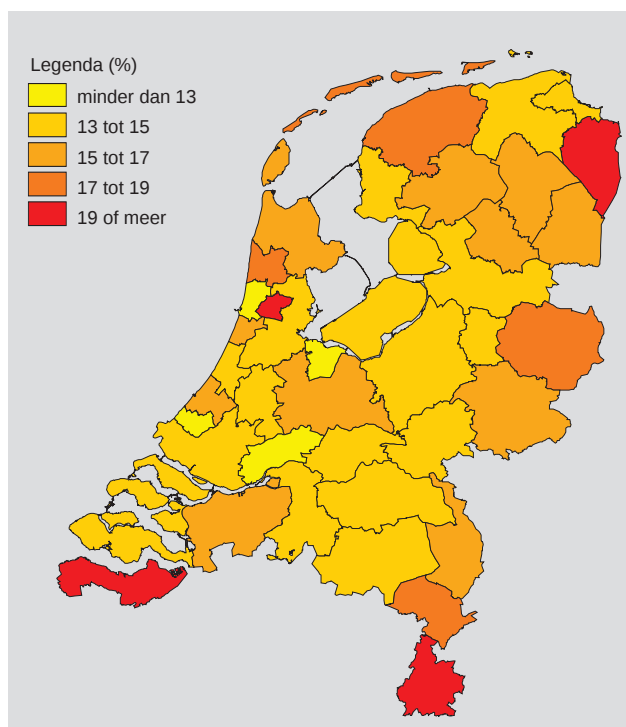
2.3 Aandeel arbeidsgehandicapten verschilt per regio

Het aandeel arbeidsgehandicapten in de bevolking verschilt per regio. Het percentage arbeidsgehandicapten is het hoogst in de gebieden Zuid-Limburg, Zeeuwsch Vlaanderen, Oost-Groningen en in de Zaanstreek. In de eerste drie gebieden wonen relatief veel ouderen. Dit verklaart het hoge percentage arbeidsgehandicapten waarschijnlijk voor een deel. De gebieden met de minste arbeidsgehandicapten (minder dan 13%) liggen allemaal in het westen van het land. Het gaat om Delft en het Westland, Zuidoost-Zuid Holland, de Gooi en Vechtstreek en de regio IJmond.

3. Arbeidssituatie van arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten hebben minder vaak een betaalde baan dan gemiddeld. In 2002 behoorde 50,9 procent van de arbeidsgehandicapten tot de beroepsbevolking¹⁾. Dit komt overeen met ruim 800 duizend mensen. Van de totale

3. Percentage arbeidsgehandicapten per COROP-gebied (2002)

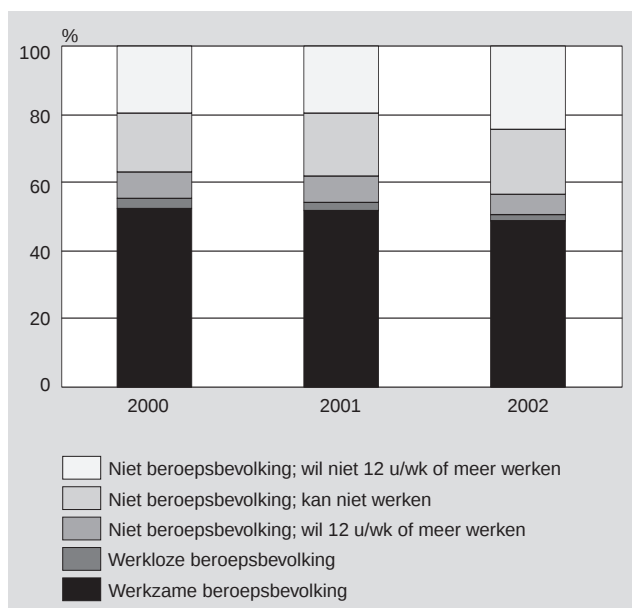
bevolking van 15–64 jaar behoorde 68,5 procent tot de beroepsbevolking. De arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten die tot de beroepsbevolking behoren is de laatste jaren gedaald. In 2000 behoorde nog 55,1 procent van de arbeidsgehandicapten tot de beroepsbevolking.

3.1 Aantal arbeidsgehandicapten dat niet wil werken gestegen

Arbeidsgehandicapten die niet tot de beroepsbevolking behoren, geven relatief vaak aan niet te kunnen werken. Mensen die geen deel uitmaken van de beroepsbevolking kunnen worden onderverdeeld in drie groepen. Er zijn mensen die werk zouden willen hebben, mensen die géén werk zouden willen hebben en mensen die niet kunnen werken. Zoals te verwachten valt behoren arbeidsgehandicapten relatief vaak tot deze laatste groep. Van de arbeidsgehandicapten gaf 18,9 procent aan niet te kunnen werken. Van de totale bevolking van 15–64 jaar gaf slechts 4,2 procent aan niet te kunnen werken. Deze verhouding is nauwelijks veranderd ten opzichte van 2000.

¹⁾ Tot de beroepsbevolking worden gerekend:
– personen die ten minste twaalf uur per week werken, of
– personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken, of
– personen die verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

4. Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie, 2000–2002

Het aantal arbeidsgehandicapten dat niet wil werken is flink gestegen de afgelopen jaren. In 2000 wilde 19,5 procent van de arbeidsgehandicapten niet werken. In 2002 is dat gestegen naar 24,6 procent. Het aantal arbeidsgehandicapten dat wel wil werken, is daarentegen gedaald. Dit komt wellicht door de grote toename van 55–64-jarigen onder de arbeidsgehandicapten. Oudere mensen met een arbeidshandicap zullen eerder zeggen niet (meer) te willen werken dan jongere arbeidsgehandicapten.

3.2 Bemiddeling Centra voor Werk en Inkomen beperkt

De Centra voor Werk en Inkomen (CWI's) worden ingeschakeld bij het reïntegratiebeleid van de overheid. Het is daarom interessant om te weten welk deel van de arbeidsgehandicapten onder de invloedssfeer van een CWI valt. In 2002 stond slechts 10 procent van de arbeidsgehandicapten ingeschreven bij een CWI (163 duizend personen). Het CWI bereikt dus maar een klein deel van de arbeidsgehandicapten. Er zijn bijvoorbeeld 65 duizend arbeidsgehandicapten die werk willen hebben van 12 uur of meer per week, maar die niet staan ingeschreven bij een CWI.

Staat 1
Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie en inschrijving CWI, 2002

	Totaal arbeidsgehandicapten	Wel ingeschreven bij CWI	Niet ingeschreven bij CWI
x 1 000			
Totaal	1 602	163	1 439
<i>Beroepsbevolking</i>			
Werkzaam	778	34	744
Werkloos	37	21	16
<i>Niet Beroepsbevolking</i>			
Wil 12 u/wk werken of meer	91	25	65
Kan niet 12 u/wk of meer werken	302	41	261
Wil niet 12 u/wk of meer werken	394	42	351

Het deel van de arbeidsgehandicapten dat werkt is om evidente redenen niet ingeschreven. De vrij grote groep arbeidsgehandicapten die niet wil of kan werken, blijft echter ook vrijwel volledig buiten de invloedssfeer van het CWI. Het gaat hierbij om ruim 600 duizend personen.

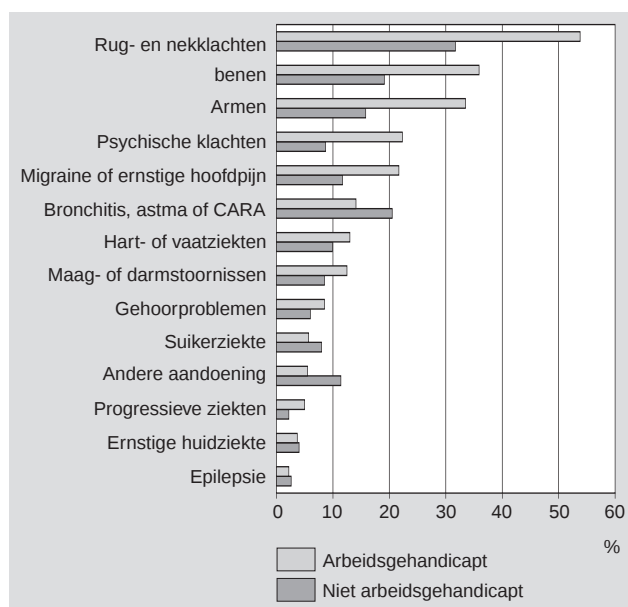
4. Aandoeningen en aanpassingen

Respondenten met een langdurige aandoening of handicap wordt een lijst van aandoeningen voorgelegd. Van elke genoemde aandoening kan de respondent aangeven of hij of zij hier last van heeft. In 2002 zijn er een paar aanpassingen in de vraagstelling doorgevoerd. In plaats van naar rug- en gewrichtsklachten wordt er naar rug- en nekklachten, armlklachten en beenklachten gevraagd. Daarnaast zijn epilepsie en progressieve ziekten aan de lijst toegevoegd. Progressieve ziekten zijn levensbedreigende ziekten, zoals kanker, HIV en Parkinson. Een gevolg hiervan is dat de categorie met niet gespecificeerde aandoeningen (andere aandoeningen) een stuk kleiner is geworden dan in 2000 en 2001.

4.1 Rug- en nekklachten meest voorkomende klachten

In 2002 zijn rug- en nekklachten de meest voorkomende klachten onder mensen met een langdurige aandoening. Van alle arbeidsgehandicapten heeft 53,8 procent rug- en nekklachten. Dat is aanzienlijk meer dan onder de niet arbeidsgehandicapten. Van hen heeft namelijk 31,7 procent rug- en nekklachten. Daarnaast hebben arbeidsgehandicapten vaak last van armlklachten, beenklachten en psychische klachten. Al deze klachten blijken in hoge mate belemmerend te zijn in het uitvoeren of verkrijgen van werk. Immers, deze klachten komen aanzienlijk vaker voor onder de arbeidsgehandicapten dan onder de niet arbeidsgehandicapten. Aandoeningen die in mindere mate belemmerend zijn, zijn bronchitis, astma of CARA en suikerziekte. Mensen met dergelijke aandoeningen zijn relatief ondervertegenwoordigd onder de arbeidsgehandicapten. Zij hebben dus

5. Arbeidsgehandicapten naar type aandoening, 2002

minder problemen met het uitvoeren of vinden van werk, dan mensen met andere aandoeningen.

4.2 Steeds vaker aanpassingen op het werk voor arbeidsgehandicapten met een baan

Eén van de maatregelen die kan worden ingezet om de arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten te verhogen is het aanpassen van de werkplek of de werkzaamheden. In 2002 gaf iets meer dan de helft van de werkende arbeidsgehandicapten aan dat dit soort aanpassingen niet nodig zijn. Daarnaast gaf bijna 30 procent van hen aan een aanpassing gehad te hebben in de afgelopen 12 maanden. Ruim 16 procent gaf aan wel een aanpassing nodig te hebben.

Staat 2
Werkzame beroepsbevolking met een langdurige aandoening naar aanpassing en arbeidshandicap

	Arbeidsgehandicapt		
	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>		
Totaal	759	778	778
	<i>%</i>		
Aanpassing gedaan	26,1	28,2	29,7
Aanpassing nodig	19,1	17,6	16,4
Geen aanpassing nodig	53,4	53,1	54,0

Tabel 1
Arbeidsgehandicapten naar leeftijd en geslacht, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Totaal personen 15–64 jaar
	2000	2001	2002	2002
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	1 455	1 512	1 602	10 871
	<i>%</i>			
Man	51,3	49,8	47,8	50,6
Vrouw	48,7	50,2	52,2	49,4
15–24 jaar	5,7	6,0	6,4	17,4
25–34 jaar	15,8	14,9	14,9	21,6
35–44 jaar	22,8	22,4	21,9	23,9
45–54 jaar	31,0	31,8	30,2	21,9
55–64 jaar	24,8	24,9	26,6	15,3

Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing gehad heeft is in de periode 2000–2002 gestegen van 26,1 naar 29,7 procent. Voor arbeidsgehandicapten die werken, worden dus steeds vaker aanpassingen gedaan op het werk. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing nodig heeft, is dan ook afgenomen van 19,1 naar 16,4 procent.

Technische Toelichting

Alle gegevens uit dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

De cijfers over arbeidsgehandicapten van 2000 hebben alleen betrekking hebben op de periode april–december. De vragen naar arbeidsgehandicapten zijn namelijk in april 2000 aan de EBB toegevoegd. Uit analyse van de cijfers van 2001 is echter gebleken dat er geen sprake is van periode-effecten, zodat de cijfers van 2000 betreffende arbeidsgehandicapten toch representatief kunnen worden geacht voor het gehele jaar.

Tabel 2
Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Totaal personen 15–64 jaar
	2000	2001	2002	2002
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	1 455	1 512	1 602	10 871
	<i>%</i>			
Beroepsbevolking	55,1	54,1	50,9	68,5
Werkzaam	52,1	51,5	48,6	65,7
Werkloos	3,0	2,6	2,3	2,8
Niet beroepsbevolking	44,9	45,9	49,1	31,5
Wil wel 12 u/wk of meer werken	7,7	7,9	5,7	3,6
Kan niet werken	17,7	18,4	18,9	4,2
Wil niet 12 u/wk of meer werken	19,5	19,6	24,6	23,7

Tabel 3
Arbeidsgehandicapten naar type aandoening ¹⁾, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Niet arbeidsgehandicapt		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
<i>x 1 000</i>						
Totaal	1 455	1 512	1 602	1 058	1 056	1 029
<i>%</i>						
Rug- en gewrichtsklachten	62,2	61,1	.	42,7	41,6	.
Armen	.	.	33,5	.	.	15,8
Benen	.	.	35,9	.	.	19,1
Rug- en nekklachten	.	.	53,8	.	.	31,7
Migraine of ernstige hoofdpijn	19,2	19,8	21,7	12	12,1	11,7
Hart- of vaatziekten	11,5	12,5	13	9,4	11,3	9,9
Bronchitis, astma of CARA	14,2	13,5	14,1	20,9	19,6	20,5
Maag- of darmstoornissen	13,7	13	12,5	9,1	8	8,5
Suikerziekte	5,4	6	5,7	7,8	7,6	8
Ernstige huidziekte	4,2	4,2	3,7	4,2	4,9	4
Psychische klachten	22,5	22,7	22,3	8,2	7,6	8,7
Gehoörproblemen	8,5	7,9	8,5	7,8	7,1	6
Epilepsie	.	.	2,2	.	.	2,6
Progressieve ziekten	.	.	5	.	.	2,2
Andere aandoening	11,8	12,3	5,5	17,2	17,7	11,4

¹⁾ Mensen kunnen meerdere aandoeningen hebben.